

1

Pa grogan da gontañ an istor-mañ emaomp e miz Gwengolo alaouret, e mervent Ontario. Dindan heol skedus an dilost-hañv e chomer tost bamet gant brokusted ar vro, evel pa vije tennet eus ur varzhoneg gant Keats. Plegañ a ra ar standoù strewet a-hed an hent bras 3 dindan paneradoù frouezh ha bokedoù plant ha bleunioù. Pannelloù a bed an dud da “gutuilh o lod”, ha setu dres ar pezh emañ un toullad familhoù oc’h ober : stouiñ ha sevel a bep eil pe strebotiñ gant panerioù bras re garget, pe bignat ouzh skeulioù a dap betek lein ar gwez avaloù pe ber.

E lod eus ar feurmioù brasañ e vez graet ar braz eus an dastum gant labourerien divroet, strollet anezho alies ivez dre familhoù. N’eo ket “dastum o lod” a vez graet gant ar re-se avat, kutuilh evit gounit o bara ne lavaran ket, ha distreiñ d’ar gêr goude gant an arc’hant gounezet. An douar-mañ n’eo ket dezho. Eus an Antilhez e teu kalz anezho. Lod a zo Mennonited eus Mec’hiko, darn all Kanadianed c’hall eus New Brunswick ha Kebek.

Er parkoù, ar skeud oc’h en em ledañ goustad warno, e weler traktourioù o treuziñ-didreuziñ an douaroù nevez difrouezhet, o touarañ an eost kozh hag o prientiñ an hini da zont war un dro, heuliet gant nijadoù skreved trouzus ha lontek.

Ur wech, e-kichen Leamington, ma mamm-gozh, a oa deuet da weladenniñ ac’hanomp, en em lakaas da leñvañ o welet fourrañ en douar an tomatez re azv, evel lastez. Leñvañ a rae abalamour d’ar pezh a oa eviti “foranerezh spontus”, ha tost e voemp da herzel outi a redek betek an ereoù tostañ evit “saveteiñ” an tomatez diouzh o zonkadur. C’hwec’h kant lev eus he zi hag eus he fodmir e oa. En desped d’an douar roc’hellek ha d’ar berr ma oa an amzer-azviñ he doa tremenet hañvezhioù ha diskaramzerioù o voumounañ an toulladig plant priziuse. Echu an hañv e veze lakaet ganti an nebeud tomatez chomet bev war vord ar prenester, ha treiñ anezho, gant ar spi e teufent da azviñ dindan an heol izel gwan a zeue dre ar gwer. Dezhi e oant traoù prizius, rouez, diaes da c’hounit. Devezhioù-pad e chomas nec’het he spered gant an tomatez lastezet gwelet ganti e Leamington, un dra hag a oa dreist he c’homprenazon. Diaes eo a-wechoù, pa vezer tapet berr, ober an dibab etre an traoù a vezer ar muiañ nec’het ganto.

Emaon o soñjal en traoù-se bremañ tra m’emaon o ruilhañ gant ma c’harr a-hed an hent bras ken pinvidik ha ken gloriuse, o vont etrezek fin ma beaj, betek Toronto. Ur veaj a ran bep Sadorn, ur veaj a grogan ganti abred diouzh ar mintin, daoust ma n’eus abeg ebet da loc’hañ ken abred-se. En nevezamzer hag en diskaramzer e kemeran an hentoù hirañ, ar re gaerañ ivez : Highway 2 ha Highway 3, Highway 98 ha 21 a-wechoù zoken. Hentoù gwidreüs ha nebeut darempredet int, ha tost frealzus eo din tremen hebiou tiez ma vez chas c’hoazh o harzhal war-lerc’h an c’hirri o tremen, evel pa vije un darvoud bras evito. Da vareoù krisañ ar bloaz e c’heller atav mont gant ar 401. Ar 401, evel ma oar an holl, eo

hent-tizh meur Ontario. Redek a ra eeun eus ar Stadoù-Unanet betek harzoù ar C'hebek, a zo evit lod ur vro estren all. Un hent-tizh savet evit lakaat ar muiañ posubl a dud hag a vadoù da finval eo, un hent plaen, enoeüs hag efedus-kenañ. Un doare arouez eo, a soñj din, pimpatrom an eeunded hag ar strizhder, pe da vihanañ eus an eeunañ ma c'heller mont, ur gwir "hent da heuliañ penn-da-benn". N'heller tapout anezhañ nemet e lec'hioù zo, ha ma vez pal ho peaj warnañ e viot kaset di ken aes ha ma vez graet gant an tomatez war chadenn al labouradeg. Feal e vo deoc'h ma chomit feal dezhañ, ha biken, biken n'ez eoc'h d'en em goll.

Ne vern dre peseurt hent e vez tizhet Toronto, un doare souezhadenn eo bepred dizoleiñ ar gêr-se. Evel pa vije ret d'an unan deskiñ ur sistem nevez a zamougoù evit en em ober ouzh ruilh-diruilh ar monedone, bepred war gresk, ha bukañ e spered da vat war pal e veaj.

E kreizkêr, a-hed Yonge Street hag er c'hornôg, ez eus manifesterien enep-nukleel o kerzhout hag o tougen o gitonioù. « Un, daou, tri, pevar, nukleel diwar an douar », a ganont. O kerzhout kenstur ganto, en tu all ar straed, ez eus ur strollad all, ken mennet ar re-se, a ra lagad du outo : « Paotred ar peoc'h, komunisted ac'hanoc'h », pe « Kanada, e garout pe tec'hout », eme o fanelloù.

Er c'harter en-dro da Queen Street West, etre Yonge Street ha Spadina Avenue, e krogan da sellet aketusoc'h en-dro din ha da vont goustatoc'h, e ken kaz e welfen anezhañ war ar straed, evel ma c'hellfe dont d'am ziarbenn forzh peseurt hent e teufen drezañ. Hiziv avat n'emañ ket war-dro, setu e kemeran un hent-treuz dre banelloù enk, poubellennoù chadennet enno, chadennet ivez ar chas a gaver amañ hag ahont. Gwer torr a c'hrigoñs dindan

ar rodoù, gwer ken frigaset ha ken flastret m'eo dizañjer evit ar rodoù. Harp ouzh ar batisoù, diri diavaez brallus kostezet ha droch, evel pa klaskjent tapout krog enno. Dre an dorioù hag ar prenester digor e teu trouzoù mesket : muzik ha sonioù eus broioù disheñvel, mouezhioù kreñv liv ar sikan ganto, gwer torret adarre.

Dindan heol abardaez an diskaramzer e prennan ma c'harr hag e kerzhan etre mogerioù ar vanell, betek ar straed leun a dud o klask pe o werzhañ traoù, gwerzherien o huchal ha klaskerien-vara o furchal er podoù-lastez. Er gwerinier krammennek e weler panneloù kartoñs, kinnigoù a bep seurt dornskrivet warno, traoù da werzhañ, izelaet o friz.

Etre dorioù ar stalioùigoù-se ez eus ivez dorioù all, a c'heller tremen hebiou dezho hep o gwelet, ken dister ma 'z int. Kalz anezho livet gell, niverennoù warno a-wechoù, alies-mat gant ur sifr dianket pe a-dreuz, a-istribilh ouzh e dach. Pa zigorer an dorioù-se e weler renkadoù boestoù-lizhiri, lod gant anvioù speget outo gant paper-peg louet. En holl savadurioù-se, koulz lavaret, ez eus skalieroù koad serzh a gas d'un trepas sklêrijennet gant ur glogorenn daou-ugent watt. A-us d'ar stalioù a-rez douar war ar straed, a-hed an trepas-se, hag en trepasoù uheloc'h a-wechoù, e vev tud. Kontrol d'ar pezh a soñjer, ral eo e vefe an annezidi-se perc'henn war ar stalioù dindano. Tud a nebeut-tre a beadra int. Alies-mat n'eo ket dezho o arrebeuri zoken, ha pa zilojont, hag alies e reont, n'int ket eus ar seurt a 'z a da glask un embregerezh dilojañ e-barzh ar Pajennoù Melen.

Daoust ma vez koubladoù en o zouez ez eo al lodenn vras eus an dud-se gwazed, ar groz anezho aet war an oad. Stank eo an trepasoù a-seurt-se, gwazed

nemetken o vevañ enno, bihan-tre ar ranndioù pe ur pezh hepken oc'h ober anezho. E penn an trepasoù-se ez eus privezioù bihan, boutin da holl annezidi an estaj, eus ar seurt m'eo torret atav ar potailh hag e ranker derc'hel an nor serr gant un troad. « Tud zo ? » a gustum huchal ar re o tont ouzh an nor, evel ma ra izili ur familh vras mintin abred, pres warno a-raok poent an dijuni. E-barzh ar privezioù e vez chadennet ar paper-revr gant ur sistem kemplezh a liammoù etrekroazet, hag en-dro d'ar glogorenn wan ez eus bet lakaet ur gael orjal, kuit d'an dud a gas anezhi ganto d'o c'hambreier. E-barzh an dar, pa chom unan, e vez atav ur c'hog o teveriñ, hag er foñs e weler alies un tarch melen abalamour d'an dour o ruzelenniñ diehan. Ral e vez kaout dour tomm, hag a-wechoù n'eus takenn zour er solieradurioù uhelañ.

Trouzoù diresis a glever a-dreñv an dorioù serr, peurvuiañ tud o pasaat hag o tufañ, war a glever. Tost an holl wazed a zo butunerien anezho, lod a ruilh o sigaretennoù o-unan, azezet en o dilhad-korf war bord o gweleoù. Klevet a reer ivez trouz ar radioioù hag ar postoù skinwel hezoug bihan-tout, a vez staliet war an daol pe war-lein ar yenerez damc'houllo. Ne zebr ket nemeur an dud-se. E kalz eus ar c'hambreier n'eus fornigell ebet, ha pa vez unan ne 'z a ket en-dro peurvuiañ ar forn. Tommet e vez soubenn domatez war blakennoù tredan, ha bruzunet krazennoù enni. Alies e klever c'hwezh ar bara kras suilhet, hag alies e weler podoù kafe-poultr pe sac'hadigoù te war bord ar prenester pe war an tommerezioù kozh-Noe, e-kichen pakadoù kouignoù ken stank an danvez-mir enno ma c'hellfent chom eno e-pad mizioù hep na vefe merzhet tra.

Ha bremañ emañ o kuitaat ar straed heoliek hag o vont e-barzh dre un nor-dal evel-se. Gant diri evel-se e pignan, etrezek an trepas en nec'h. Teir gwech eo deuet en-dro da chom amañ er bloavezhioù tremenet, distroet bep taol ha marc'hataet gant ar perc'henn, un den en deus bet graet labourioù-dorn evitañ 'poent zo bet. Ha bep taol addegemeret gantañ, koulz lavaret, abalamour m'eo un den a c'heller kontañ warnañ, dre vras, hag abalamour d'an tamm tennad hent graet a-gevret gant an daou zen-se gwechall. Gwerzhañ a ra ar perc'henn gwin d'e lojerien, damskoachet e-barzh seier brun. Bez' en deus e lod a gudennoù ivez, ha laouen e vez da rannañ anezho gant forzh piv a vefe kontant da selaou. N'eo ket aes, emezañ, kaout lojerien a ya kuit e-kreiz an noz hep paeañ ar gouel-mikael, pe a laer an tammoù arrebeuri roet dezho gantañ ha gant e wreg evit gwerzhañ anezho war-lerc'h, pe a lak eilañ an alc'hwezioù ha reiñ anezho d'o mignoned. N'eo ket aes, emezañ, kaout pellgomzadennoù digant an archerien d'an abardaez-noz, pa vez o sellet ouzh an tele, o kemenn dezhañ ez eus bet freuz en ti. Ha n'eo ket aes evitañ pa vez tud a zo bet oc'h en em zrailhañ a daolioù kontell-egin abalamour d'ur voutailhad gwin. Pe pa vezont kavet marv en o gweleoù gleb-teil a staot, mouget en o dislonkadennoù dezho, ha pa ne ouzer ket da biv kemenn ar c'heloù. Peurvuiañ, emezañ, e vez roet ar c'horfoù "d'ar skiant". « Ganeoc'h-c'hwi avat e ouzon piv gervel, e ken kaz, » a ouzhpenn Un den bihan ha kofek eo. Aet eo kalz war-raok abaoe ar poent ma oa deuet amañ eus Europa evel bugel. Lorc'h zo ennañ gant e vugale, an holl anezho bet er skol-veur, an holl anezho gant ur mousc'hoarzh ledan o tiskouez o dent dinamm war ar foto tennet gantañ diouzh e zoug-paperioù.

Endra ma kerzhan dre an trepas e krogan da vezañ nec'het, evel kustum, gant ar pezh a c'hellfen kavout. Ma n'eus respont ebet pa skoin ouzh an nor ha m'eo prenn an nor e chomin gant ma skouarn peg ouzh toull ar potailh, o klask klevet trouz dizingal e anal. Ma ne glevan netra e tiskennin betek ar straed hag e rin tro tavarnioù ar c'har-ter, gwer mesk-ha-mesk war an taolioù e-touez poullou bier lous diskub o teverañ war al leurzi, paotred o horjellat o tont er-maez eus ar privezioù, poan ganto adprennañ o zoullou-bragez. Hiziv avat e klevan e vouezh kerkent ha skoet ouzh an nor :

— Deus tre !

— Prenn eo an nor, emezon goude bezañ klasket digeriñ.

— O, ur vunutenn, emezañ. Ur vunutennig.

Trouz tri c'hammed diasur a glevan, goude un tousmac'h spontus, ha trouz ebet ken war-lerc'h.

— Mat emañ ? a c'houlennan.

— O ya, a glevan. Ur vunutennig. 'Maon o tont diouzhtu.

Dibrennet e vez ar potailh, digoret an nor, ha pa 'z an tre emañ aze en e sav, harp war an dornell gant e zaouarn ramz, o horjellat eus an eil tu d'egile tra ma sach an nor war-zu an diabarzh. Chaosedoù zo en e dreid hag emañ gant e vragoù labour brun dalc'het gant ur gouriz lèr ledan gell. Roched ebet warnañ, nemet ar gorfenn-stamm gloan gwenn, deuet melen, a vez hañv-goañv war e gein.

— A, emezañ, o komz en ur meskaj saozneg-gouezeleg, erru out 'benn ar fin, *'ille bhig ruaidh*.

Kilañ a ra, ha sachañ an nor davetañ, krog mat e zaouarn en dornell atav evit kaout harp. Ur gleizhenn zo

a-us d'e abrant kleiz, moarvat diwar kouezhañ war framm dir ar gwele, a valir diouzh ar vatarasenn. Deverañ a ra ar gwad war e fas, a-dreñv e skouarn, dindan e c'hroñj ha pelloc'h a-hed e c'houzoug a-raok steuziañ e-touez blev e vruched dindan e gorfenn-stamm. Ne zever ket war al leurzi, daoust ma c'hellfed soñjal er gwad o tifoupañ dindan ourloù e vragoù. Bremañ e seblant heuliañ tresoù e zremm, evel ma rafe ur stêr-menez diouzh stumm an dachenn a-raok tizhout ar mor.

— Gloazet out bet ? a c'houlennan, o klask en-dro din ur mouchouer paper da stankañ an diwadañ.

— N'on ket, emezañ. Petra 'peus c'hoant da lâret ?

Neuze, o heuliañ ma sell, e tenn e zorn kleiz diwar an dornell ha teutañ e jod. Souezhet e sell ouzh ar gwad war e vizied.

— Nann, emezañ, n'eo netra, ur grabisadenn nemet-ken.

Diskregiñ a ra da vat diouzh an dornell ha strebotiñ en ur gilañ betek ar gwele diaoz, e winterelloù o wigourat pa daol e bouez forzh penaos warnañ. Ur wech tennet e zaouarn eus dornell an nor e krogont da grenañ spontus. Azezet eo bremañ war bord ar gwele, ha kregiñ a ra gant e zaouarn a bep tu d'ar framm metal, ha stardañ mort ennañ, ken ma teu gwenn melloù e vizied ramz, betek ma vefe sioulaet ar grenijenn.

— 'Keit ma kavan un dra bennak da dapout krog ennañ emaon barrek, emezañ, o vrañsigellat evel ur momeder.

Sellet a ran tro-war-dro ar gambrig anavezet mat ganin, kempenn evel ur gellig manac'h. Roud ebet aze en defe debret an disterañ tra hiziv, tamm boued war-wel. E-barzh ur baner-lastez e-kichen an dar ez eus unan eus

ar boutailhoù teñval o liv a gaver enno gwin marc'had-mat re zous. Goullo eo.

— C'hoant 'peus debriñ un dra bennak ?

— 'M eus ket, emezañ, ha goude un ehan : n'eus netra da zebriñ.

Pouezañ a ra war ar ger diwezhañ en ur vousec'hoarzhin. Ken du ha ma re eo e zaoulagad. E vlev, bet du gwechall, a zo bremañ gwenn-kann ha puilh. Rodelloù a sav a-us d'e dal hag a gouezh a-fuilh war e zivskouarn, hag izeloc'h war e askil. Ennañ n'eus nemet e vlev a zo aet war vleuñviñ. Un doare arouez eo, evel ma tegouezh gant kalz a dud eveltañ, a zebr re nebeut hag a ev re. Evel pa vije ar boeson un doare boued hud evit ar plant, a lakje delioù an nec'h da greskiñ, ha pa vije al louzaouenn e-unan o weñviñ.

Sellet a ra ouzhin gant mousc'hoarzh madelezhus an amzer wechall, evel pa vije o c'hortoz un dra bennak.

— Ne douchin ket va chekenn a-raok dilun, emezañ.

— Mat, emezon. Mont a rin betek an oto. Ne vin ket pell.

— Mat-tre, emezañ. Laosk an nor digor.

Mont a ran kuit dre an trepas, hebiou an dorioù serr ken sioul, ha diskenn dre an diri, hag er-maez er straed. Goude teñvalijenn an diabarzh e vezer tost souezhet o welet an heol o parañ. Bale a ran etrezek ma c'harr en ur vanell etre daou savadur. Eus ar c'houfr e tennan ur voutailhad cognac prenet ganin en derc'hent, dre ma ouien e tremenfe an traoù dres evel-se. Ar c'hognac an hini eo a labour ar buanañ warnañ. Lakaat a ran ar voutailh em chupenn sport ha mont en-dro en ur stardañ anezhi gant ma brec'h kleiz ouzh ma c'hostennoù. Damzigor eo an nor. Azezet eo bepred war ar gwele, o klask sioulaat krenijenn e zaouarn.

— Ur werenn vihan zo en armelig, emezañ, tra m'emaon o tistoufañ ar voutailh.

Mont a ran betek an armel davit ar werennig. Aes eo da gavout rak n'eus ket kalz a draoù all enni. Un tamm bravig-eñvor eus Cape Breton eo, gant un drolinenn eus an enezenn hag un nebeud anvioù-lec'h. Ur prof digant ma bugale eo, un tamm eus ul lestroù prenet ganto. « Plijout a raio da donton Calum, » emezo, re yaouank ma oant evit reizout mousfent kuzh ar gerioù-se.

Diskenn a ran ul lommig er werennig ha mont betek ar gwele evit e reiñ dezhañ. Tennañ a ra e zorn kleiz diouzh ar gwele ha tapout a ra krog er werenn, a gouezh kerkent eus e zorn, stokañ war ma morzhed, ha d'an traoñ war al leur hep terriñ. Gwelet ha santout a ran bremañ ar c'hognac tra m'emañ an tarch o frankaat war garegenn gleiz ma bragoù. Adlakaat a ra kerkent e zorn war ar gwele, evel pa vije bet devet.

Ne 'z a ket gwelloc'h gant an tas, ha pa vefe gouest da zerc'hel krog ennañ ur pennadig gant e zaouarn a-raok ma vefe skuilhet an evaj war e c'haol hag etre e zivesker, ha pelloc'h war e wele. Mont a ran betek an armelig evit an trede gwech ha dont en-dro gant ur volenn blastik, eus ar seurt didorr a vez prenet gant mammoù evit o babigoù en o c'hadorioù uhel. Skuilhañ a ran ur banne e foñs ar volenn ha kinnig anezhañ dezhañ. Lakaat a ra e zaouarn ramz en-dro d'ar volenn ha sevel e vuzelloù dezhi tra ma klaskan stabilaat an tu all. Trouz lonkañ a vez klevet pa sav e benn ha pa ziskenn ar c'hognac d'an traoñ. Kosteze en deus re ar volenn setu emañ an evaj o ruilhañ a-hed e zremm, mesket gant ar gwad a zever bepred diouzh ar gleizhenn. Diskenn a ran ur banne all er volenn ha reiñ dezhañ. Tost diouzhtu e vez merket an efed. Habaskaat a